

ROZPRAWY KOMISJI JEZYKOWEJ

TOM LVIII

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
ŁÓDŹ 2012

OLGA MAKAROWA*

ODZWIERCIEDLENIE UKRAIŃSKO-POLSKICH KONTAKTÓW JĘZYKOWYCH W OWRUCKIEJ KSIĘDZE GRODZKIEJ Z 1678 R.

THE REFLECTION OF UKRAINIAN-POLISH LANGUAGE CONTACTS IN OVRUCH PROVINCIAL BOOK (1678)

Abstract

The Polish language became a language of justice on the Right-bank Ukraine after the Lublin Union signing. The governmental and provincial books are the monuments of the living spoken language of that period. The Ovruch provincial book (1678), written in Ukrainian and Polish, shows the interferences between these languages and is an example of the Polish language functioning on the Ukrainian ethnic territory in the second half of the 17th century.

Keywords: provincial book, bilingualism, the loan, usage, language influences

Słowa kluczowe: księga grodzka, bilingwizm, zapożyczenie, uzus, wpływy językowe

Owrucz jest dzisiaj miasteczkiem, centrum rejonu, leżącym przy północnej granicy obwodu żytomierskiego (Ukraina). Do 1569 r. wchodził w skład Księstwa Litewskiego, po unii lubelskiej stał się powiatowym miastem województwa kijowskiego Rzeczypospolitej. Odbywały się tam sejmiki prowincjonalne. Język polski w Owrużu, tak jak we wszystkich kancelariach Ukrainy Prawobrzeżnej, uzyskał status języka oficjalnego.

Księga owruckiego urzędu grodzkiego z 1678 r.¹ jest jednym z najstarszych owruckich rękopiśmiennych zabytków stylu kancelaryjnego, znajdujących się w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Kijowie (Центральний державний історичний архів у м. Києві). Oryginały owruckich rękopisów z lat poprzednich zaginęły, zachowały się jedynie odrębne akty – wypisy – wydrukowane w różnych zbiorach materiałów historiograficznych, głównie w *Archiwum*

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Zakład Historii Języka.

¹ *Актова книга Овруцького гродського уряду*, Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 5, оп. 1, спр. 1.

Rosji Południowo-Zachodniej (Архив Юго-Западной России) w latach 1859–1914 oraz w *Aktach odnoszących się do historii Rosji Południowej i Zachodniej (Акты относящиеся к истории Южной и Западной России)* w latach 1863–1867.

Księgi grodzkie powstałe na terytorium Ukrainy Prawobrzeżnej w drugiej połowie XVII w. są ważnymi dokumentami rozwoju i funkcjonowania języka polskiego i ukraińskiego w nowych warunkach, które zaistniały po unii lubelskiej. Zapisy sądowe kancelarii, spisywane często z wypowiedzi osób biorących udział w procesie, utrwały żywy (potoczny) język tego czasu. W porównaniu z zabytkami innych stylów tego okresu księgi grodzkie w znacznym mniejszym stopniu podlegały redagowaniu według istniejącego uzusu językowego. Piśmiennictwo kancelarii ukraińskiego Prawobrzeża jest głównym źródłem wiedzy o historycznych regionalnych cechach języka polskiego.

Mimo wielu podobieństw do ksiąg z terenów etnicznie polskich specyfika owruckich ksiąg sądowych polega na ich dwujęzyczności: protokoły i eschatokoły (stałe początki i zakończenia) większości zapisów były pisane ówczesnym językiem ukraińskim, a części główne – po polsku. Jednak pewna część zapisów ma inną strukturę: protokoły – w języku ukraińskim, część główna i eschatokoły – w języku polskim; czasem część zasadnicza wykładu odbywała się po ukraińsku. To wszystko świadczy o dwujęzyczności pisarza i łatwości przechodzenia z jednego języka na drugi.

Księga zaczyna się od juramentu (przysięgi). Na 70 kartach mieszczą się zapisy sądowe o różnym charakterze: relacje, posesje, manifestacje, protestacje, zeznania, oblaty testamentów, skryptyów, zapisów o darowiźnie, intercyz i posesji, a także oblaty ekstraktów z ksiąg grodzkich włodzimierskich. Oprócz aktów z 1678 r. jeden wolumen zawiera zapisy z lat 1679 i 1680. Okładkę księgi stanowi tekstura pokryta skórą. Zabytek zachował się w całkiem dobrym stanie.

Trudno określić liczbę pisarzy zatrudnionych przy pisaniu księgi; na 70 kartach można wydzielić co najmniej 5 rąk, a w tekstach większości zapisów mamy wskazanie na jednego pisarza: jest to Stefan Wyszpolski – komornik graniczny kijowski, pisarz grodzki owrucki. Oprócz niego w księdze wskazano innych jeszcze pisarzy, którzy brali udział w niektórych procesach sądowych: Fedor Obuchowicz – pisarz ziemski mozyrski, Wojciech Ryłski – wojski żytomierski, pisarz grodzki kijowski, Michał Trypolski – pisarz ziemski kijowski. Pełną pieczęć pisarza owruckiego znajdujemy tylko w końcu księgi z roku 1679.

Funkcjonowanie języków ukraińskiego i polskiego w drugiej połowie XVI i w XVII w. jest od dawna przedmiotem studiów lingwistycznych. Wpływ ukraiński na język polski tego okresu opisywali zarówno lingwiści ukraińscy, jak i polscy². Badania te były oparte na analizie języka zabytków stylów artystycznego

i administracyjnego tej doby, a także słowników dawnego języka polskiego i ukraińskiego. Język ksiąg sądowych na Ukrainie był badany tylko w niewielkim zakresie. Celem niniejszego artykułu jest pokazanie odzwierciedlonych w księdze grodzkiej owruckiej z 1678 r. specyficznych cech języka polskiego, które powstały pod wpływem języka ukraińskiego.

Grafia

Pisownia XVII w. kontynuuje ustalone w poprzednim stuleciu zasady graficzne i ortograficzne. Nie każdy jednak pisarz je stosował, co powodowało pojawienie się wariantowości w grafice, zatrzymanie procesu normalizacji i odbicie na piśmie realizacji fonetycznej [Burywoda i in., 2002, s. 27].

Cechą charakterystyczną zabytku jest mieszanie systemów graficznych dwóch języków. Pisarz często wykorzystywał zarówno w części polskiej, jak i w ukraińskiej dawne grafimy cyrylicie *ω*, *ε*: *ωwuckiemu*, *ωd*, *jego*. W części ukraińskiej pojawiają się litery łacińskie *J*, *j*, *g*, *v*, *z*, *u*: *jorawem*, *owrytuke*, *zemьского*, *прожоном*. Litery *ε* i *v* pisarz wykorzystuje paralelnie, niezależnie od pozycji: *v zamьku* || *ε zamьku*. Niejednokrotnie zjawiskiem jest mieszanie grafimów cyrylickich i łacińskich, np. *biła*, *скрыпны*. Czasem pisarz przechodzi z jednego systemu graficznego na inny w ramach jednego wyrazu, np. *становиу*, albo zmienia język wypowiedzi w ramach zdania: *Дзидо сіє в Раковсзчыні дна дзєсїте-го мау амо милєсїмо сэпрєтєсїмо сэптугєсїмо оцасїо у мого скрыпны* [1] *ноднїчє рукь тїмї сїовь*. *Мїколай на в: Вyszpolski* [...] Powszechnym zjawiskiem polskiej pisowni księgi jest zapis *ó* jako *u*: *wyrywїе*, *тїмїг*, *Swїrїдїмкє*; a także mylenie liter *cz* i *ć*: *za człєсїем* 'część' oraz z [ż] i [rz]: *uzędu*. Często pisarz stosuje *w* na miejscu *ł* na końcu wyrazu lub sylaby, co może świadczyć raczej o osobliwości fonetycznej niż o myleniu tych grafimów: *kazaw*, *jezdїw*; trafiają się także przypadki mieszania *ł* i *w*: *posłїł* 'poseł', *Marszalek* || *Marszawkow*.

¹ 6th and 17th centuries, „The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.”, Inc., Fall–Winter, III/2 (8), 1953, s. 697–730; Йосип Дзензелєвський, *Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі*, Київ 1969; Віктор Мойсєнко, *Актова книга Житомирського єпископського уряду 1611 року*, Житомир 2002; Наталія Сєвєтє, *Українські лексичні запозичення в польській літературній мові*, дис. [...] канд. філол. наук, 10.02.03, НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Київ 2005; Stanisław Rospond, *Ślida nad językiem polskim XVI wieku*, Wrocław 1949; Stefan Nabęć, *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI–XVII wieku*, Tom 1949, Maria Karpiuk, *O języku Macieja Strykowskiego, historyka i poety z drugiej połowy XVI wieku. Regionalizm, cechy raskie i poetyzmy w dziedzinie fonetyki*, Wrocław 1977; Maria Karpiuk, *Z prawosławnego słownictwa raskiego w polszczyźnie XVI wieku*, „Slavia Orientalis”, 39, nr 1–2, 1990, s. 65–71; Grazyna Rytter, *Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w polszczyźnie XVII wieku*, Łódź 1992; Józef Kość, *Polshczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym w perspektywie historycznej*, Lublin 1999; Dorota Aldona Kowalska, *Język polskich zapisów sądowych z Kancelarii Podolskiej z II połowy XVI w.*, „Studia nad polszczyzną kresową”, t. 11, 2004, s. 279–296; Janusz Rieger, *Kilka uwag o polszczyźnie pisarzy-Rusínów w XVII w.*, *Der Text und seine Spielarten im polnischen Rußland. Beiträge zu einer Epochenmorphologie*, Herausg. von H. Schmidt unter Mitwirkung von H. Mevst und D. Hartmann, Verlag Otto Sagner, München 2005, s. 197–208.

Charakterystyczna jest dla księgi hiperpoprawność wynikająca z chęci unikania form ukraińskich, np. *o dobrzym, skrzyli*.

Pisownia nosówek z reguły jest zgodna z ówczesną normą i tylko w niektórych wyrazach obserwujemy zapis oddający ich asynchroniczną wymowę: *przystom-pi, uzen-du, policzancach*. Przykłady denazalizacji samogłosek nosowych mamy w wyrazach: *stanowysz, za dusze moie, tę kaplice, na chwale Bogu*. O denazalizacji świadczą także zapisy hiperstaranne: *serce skruszone y ponizone, dobrodziejswo swoje, ciado moie, ojcowie Karmalicy, nalezacemu, postanowienie nasze takowę, a iesliby tę niedoszły, tedy po nich, które napewney będą sądzone*. Pisownia nosówek w postaci *ę* i *ą* ustaliła się w pierwszej połowie XVI w., a przyjęta zasada ortograficzna była dość konsekwentnie realizowana dopiero w XVII w. [Burzywolda i in., 2002, s. 36].

Fonetyka

W związku z bliskością genetyczną języków polskiego i ukraińskiego trudno niekiedy odróżnić wpływ fonetyczny od zapożyczeń leksykalnych.

W niektórych wyrazach odnotowujemy zwięźcenie nieakcentowanego *e* pochodzącego z *ě oraz *ě*: *dzidicznej* (w większości użyć jest jednak *dziedziczny*), *kaliczyl, wie-dziec, wolno jako chcec* ('wolno jako chcieć').

Realizacja dawnej grupy *ir w postaci *ir|vr* (bez zmiany) jest starą polską cechą fonetyczną, charakterystyczną również dla języka ukraińskiego; występuje ona w wyrazach *szyroki* (ukr. *uuporkuŭ*), *cztery, czterech* (ukr. arch. i współcz. *diat. umupul|umupu*), *we Włodzimizu, siekiry, obdzirano, Zytomirskim*. Spotyka się także realizację z obniżeniem *il|y*: *szerszy, czterech, czterma*.

Rozszerzenie *y* do *e* przed spółgłoską sonorą w formach narzędnika Im. przy-miotników odrzeczownikowych: *puszownemi, błotnem, lasowem, brzegowem*, imiesłowów: *zasianem, oranem*, a także w czasowniku czynnym (tu możliwe są też wyrównania w formach czasownika), jest charakterystyczne dla gwar polskich. Proces mieszanina końcówek *-em|l-y*ni w odmianie przymiotników zaczął się od początku XVI w. [Długosz-Kurczabowa, Dubisz, 2006, s. 247]. W księdze owruckiej końcówka *-em*i konsekwentnie występuje w przymiotnikach odrzeczownikowych oraz w imiesłowach. Inaczej jest w odmianie czasowników – na dziesięć wyrazów z końcówką *-im*y mamy jeden z *-em*y. Widoczny jest tu wpływ gwar północnokraińskich, które mają taką refleksację [Жушко, 1955, s. 65–67], skoro pisarz owrucki pisał raczej według ówczesnego uzusu, a nie był nosicielem jakiegś gwaru polskiej. Zapisy fonetyczne odzwierciedlają procesy asymilacyjne, por. *ngwyyszczego, przywiesc, przemiesnikow*. Jedyny przykład dysymilacji stanowi zaimek *nich*, który kilka razy występuje w takiej postaci fonetycznej, odzwierciedlając wyraźny wpływ ukraiński.

Brak oddania na piśmie palatalności może być rezultatem „błęd” graficznego albo odzwierciedleniem dyspalatalizacji, spowodowanej wpływem ukraińskim.

Przykładem tego są wyrazy *miłosierdziu, niszczenia, macierzystych* zapisane w postaci: *miłoserdziu, nyszenia, macierystych*. Zmniejszenie w wyrazach *Paniem, ubiechpieczaiąc* możemy uznać za hiperstaranność.

Fleksja

Deklinacja. Charakterystyczna dla XVI w. reparycja końcówek *-u|l-owi* znalazła odbicie w zabytku. Brak reguły w wykorzystaniu tych końcówek widzimy w paralelnym ich użyciu: *listowil|listu, posagowil|posagu, pozwowil|pozwu, rodzicowil|rodzicu, sądowil|sądu*. Warto zaznaczyć, że w części ukraińskiej końcówka *-owi* występuje tylko w imionach i nazwiskach: *Łeodowuowu, Fedorowu, Fyrukuuowu, Януову*, w pozostałych przypadkach mamy *-u*: *мечу, замку, юрпаменту, мадзюнку*.

W narzędniku Ip. rodzaju męskiego współwystępują końcówki *-om* i *-em*: *swieszczem|swieszczem|kom, decret|decretom*. Funkcjonowanie końcówek *-om* w księdze owruckiej traktujemy jako oddziaływanie języka ukraińskiego.

Sprowadzenie w formach narzędnika Ip. rodzaju męskiego i nijakiego zaimeków i przymiotników notujemy końcówkę miejscownika Ip. *-em*, która od drugiej połowy XV w. funkcjonowała obok *-im*, *-ym* [Klemensiewicz, 1980, s. 301]: *takowem prawem, listem otworzylem, wieczylem zapisem, oczewylem przynaniem, sposobem zastaw-nem, pod kotrem grodem*. Są to bardzo liczne przypadki, a końcówka *-ym* w takich formach znaczenie przeważa: *tym moym listem zastawym, dobrowolnym zapisem*.

Konjugacja. Rzadko trafia się mieszaninę form męskoosobowych z niemeńskoosobowymi w czasie przeszłym: *protestacia wpisane-go rellatia do xiąg byli y zapisane; meżoboyowcie pochwalci uczynili; protestantes Zubowskich, który zeszli byli*. W języku polskim ta kategoria wyrażnie różnicowała się dopiero na przełomie okresu średniopolskiego i nowopolskiego [Długosz-Kurczabowa, Dubisz, 2006, s. 196–197].

Kilka razy odnotowujemy używanie form czasu przeszłego bez końcówek osobowych, a na osobę wskazuje zaimek albo przynależność osobowa wynika z kontekstu: *ja [...] podał y uwigał, [...] miętnosc legował klasztorowi Bedyczowskiemu [...]* (fragment testamentu Seweryna Potockiego). Ta cecha jest charakterystyczna dla wschodnich gwar polskich, a powstała się pod wpływem ukraińskim.

Częste są archaiczne formy imiesłowu przysłówkowego uprzedniego na *-szy*, które w XVII w. w polszczyźnie zabytków z terenów rdzennie polskich zostały już zastąpione przez zakończenia współczesne *-wszy, -łszy*: *doszedszy, wyszedszy, ostrzegszy, przysiedszy, osiadszy, wypadszy, uszedszy, zaszedszy, zszedszy*. Może to być także cecha fonetyczna – uproszczenie grupy spółgłoskowej. W tym przypadku trudno mówić o wpływie ukraińskim, bo w tekście ukraińskim mamy wyłączenie formy na *-vŭy*: *подарувати, поспрашати, змоцувати, притягати, сознати, ствердувати, становити* itp.

Formy plusquamperfectum są jeszcze bardzo częste i pełnią funkcje wyrażania czynności wcześniejszej od innej czynności przeszłej, ale także czynności, która się odbyła w określonych granicach czasowych: *był zostawił; ia sam dałem był; jakosmy pierwsi między sobą byli z bratowskiej miłości podzielił; przyszli byli [...] w roku niedawno przeszłym; y od kamety sosny do drugiej poszli byli; gdy [...] rzucili się byli protestujących ratować; który zeszli byli*. Czas przeszły złożony w języku ukraińskim pełnił te funkcje dłużej i zachował się w gwarach [Бевзенко, 1971, s. 176].

Słowotwórstwo

Prefiks *po-* w posiadłszy 'osiedliwszy', 'zasiedliwszy' potowany jest w *Słowniku polszczyzny XVI w.* w posiadlenie, posiedlić, posiedlić się kilka razy, przeważnie u pisarzy związanych z Rusią, ale też z Poznańskiego, zatem trudno tu widzieć wpływ ukraiński. Podobnie wyraz *siedliszcze* (*sidliszcz*) 'siedlisko' z sufiksem *-iszcz-*, zapisany tak 5 razy (wobec 6 zapisów tego wyrazu z *-isk-*), trzeba uznać za formację archaiczną polską³, podtrzymywaną wpływem ukraińskim.

Słownictwo

Do zapożyczeń leksykalnych zaliczamy zapisy: w *siele*, *czerczeze*, *kozak*, *grubiec*, *duteń*, *swieszczemika*, *boiarot*, *lwecki*, (*z*) *podaczkami*.

Przykładami ukraińskiego wpływu językowego są wyrazy pochodzenia praszawiańskiego, które w księdze odzwierciedlają fonetyczne cechy ukraińskie: *romosznikow* (pol. 'romosnik', ukr. 'помічник'), *siedliszcze* (pol. 'siedlisko', ukr. 'селище'), *siesiet* (pol. 'sześćset', ukr. 'шістсот'), *siedziszcz* (pol. 'siedzący', ukr. 'сидіти'); *boronic* (pol. 'bronia', ukr. 'броня'); *na tom* (pol. 'na się', ukr. 'шестдесят'); *boronic* (pol. 'bronia', ukr. 'броня'); *na tom* (pol. 'na się', ukr. 'na tomy'), *przejmiasz* (pol. 'przejść', ukr. 'прийти').

W księdze znajdujemy przysłówki *zaraz* w znaczeniu 'w tej chwili, natychmiast': *zaraz po śmierci pomienionego jego mości; podani zaraz wszelkie posłuszeństwo jego panu podstarostemu grodzkiemu oddawac zaczęli; przykazal, aby ten poew zaraz do panów swoich odnieśli oraz w znaczeniu pol. 'teraz' – ukr. 'zapaz': *na dowód tego wszystkiego tuż, zaraz, na wrzędzie stoic; w której to stinę pienceu set złotych polskich zawiodłem i zastawiłem temu z panu Lewkowskemu y potomkom tego jako z zaraz*. Wynikiem interferencji językowej jest tautologia i brak zgodności semantycznej w wykorzystaniu tych przysłówków: *pan Fedor Lewkowsky rozinnijac byc ze Deynieki zaraz zrazu, jako poczał uchodzieci*.*

Antroponimia i toponimia

Procesy interferencyjne w zakresie toponimii i antroponimii odbywały się w kierunku odwrotnym niż w zakresie fonetyki i fleksji: ukraińskie nazwy własne, przybierały polską postać. Ujawnia się to zwłaszcza w brzmieniu imion i nazwisk, które w księdze występują w postaci ukraińskiej i polskiej: *Jan||Jwan Dzidowicz*

||Dedowicz||Diedowicz, Fedor Lewkowski||Lewkow, Lewkowski Wasil||Wasiko, Niemitycz||Niemitycki. W toponimii taka interferencja dotyczy repartycji sufiksów *-yzn||-yn-*: *Rakowszczyzna||Rakowszczyzna, Zaleszczyzna||Zaleszczyzna* oraz fonetycznej postaci niektórych onimów: *Kostiuszki||Kosciszki, ostrow Zablocki||ostrow Zablocki*.

Podsumowanie

Księgi sądowe powstały w rezultacie przepisywania akt z tzw. „zapisek-brudnopisów”, które – niestety – nie zachowały się. Ale to przepisywanie, nawet ewentualnym redagowaniem, nie mogło zatrzeć cech odróżniających ich język z języka ksiąg sądowych reszty Rzeczypospolitej w XVII w. Dla tego języka od języka ksiąg sądowych reszty Rzeczypospolitej w XVII w. Dla tego języka charakterystyczne jest z jednej strony zachowanie w nim cech archaicznych (np. grafika ma cechy poprzedniej doby językowej), a z drugiej – odzwierciedlanie cech typowych dla średniopolskiego okresu rozwoju języka polskiego. Jednak główne cechy, które czynią ten język innym niż język kancelarii z terenów rdzennie polskich, są odzwierciedleniem cech ukraińskich oraz zapożyczenia leksykalne, różniące się okresem, z którego pochodziły: jedne były znane jeszcze z rękopisów pisanych na terytorium rdzennym Polski od XV w., inne trafiły do języka zabytu wskutek dwujęzyczności pisarza.

Język księgi jest przykładem polszczyzny, którą posługiwali się ludzie mający do czynienia z sądami Ukrainy. Prawobrzeżnej w drugiej połowie XVII w. Trzeba pamiętać, że byli to nierzadko ludzie wykształceni, najczęściej szlachta. Księga produkta owitka z 1678 r. jest pisana językiem zgodnym z użyciem ówczesnego języka polskiego i wykazuje stosunkowo niewiele cech wytworzonych pod wpływem ukraińskim. Badania języka ksiąg grodzkich wykazały, że język XVII-wiecznej księgi owitkowej zawiera mniej interferencji polsko-ukraińskich niż język wcześniejszych, pisanych ksiąg sądowych z innych sądów ukraińskiego Prawobrzeża (z Bracławia, Winnicy, Żytomierza, Kamieńca-Podolskiego)⁴.

BIBLIOGRAFIA

- BURZYWODA Urszula, OSTASZEWSKA Danuta, REJTER Artur, SIUCIAK Mirosław, 2002, *Poliszczyna XVII wieku*. Stan i przeobrażenia, Katowice
 DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, DUBISZ Stanisław, 2006, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa
 KLEMIENIEWSKI Zenon, 1980, *Historia języka polskiego*, Warszawa

⁴ Por. dokumenty sądów: bracławskiego, winnickiego, żytomierskiego, kamienieckiego (1590–1635), które pozostały częściowo opublikowane w poszczególnych częściach *Archiwum Ksiąg Pothodowo-Zachodniej*, a także przez D.A. Kowalską [2004, s. 279–296] oraz M. Krysiu na i O. Hładubynia [2008].

- KOWALSKA Dorota Aldona, 2004, Język polskich zapisek sądowych z Kamieńca Podolskiego z II połowy XVI w., „Studia nad Polszczyzną Kresową”, 11, s. 279–296
- KURASZKIEWICZ Władysław, 1953, Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej, Wrocław
- БЕВЗЕНКО Степан, 1971, Українська діалектологія, Київ
- ЖИЛКО Федот, 1955, Нариси з діалектології української мови, Київ
- КРИКУН Микола, ПІДДУБНЯК Олексій, 2008, Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років, Львів

Olga Makarowa

ODZWIERCIEDLENIE UKRAIŃSKO-POLSKICH KONTAKTÓW JĘZYKOWYCH W OWRUCKIEJ KSIĘDZE GRODZKIEJ Z 1678 R.

Streszczenie

Księgi sądowe z Ukrainy Prawobrzeżnej z drugiej połowy XVII w., pisane w języku polskim, stanowią ważny dokument rozwoju i funkcjonowania polszczyzny na tym terenie. Dokumenty kancelaryjne, spisane często z wypowiedzi osób biorących udział w procesie, utrwały żywy język tego czasu. W porównaniu z zabytkami innych stylów tego okresu księgi sądowe w mniejszym stopniu podlegały redagowaniu według istniejącego uzusu językowego. Mimo wielu podobieństw do ksiąg z terenów Polski etnicznej ich język odzwierciedlał specyfikę kresową, związaną z wpływami ukraińskimi. Niniejszy artykuł ma na celu pokazanie tej specyfiki na przykładzie polszczyzny owruckiej księgi grodzkiej z 1678 r. Przeprowadzona analiza pozwala na wskazanie osobliwości grafii (mylenie liter, brak uregulowania w wykorzystaniu poszczególnych grafemów), wydzielenie cech fonetycznych i morfologicznych zapożyczonych z języka ukraińskiego oraz cech archaicznych polskich, podtrzymywanych wpływem ukraińskim, a także pożyczek leksykalnych i semantycznych.

THE REFLECTION OF UKRAINIAN-POLISH LANGUAGE CONTACTS IN OVRUCH PROVINCIAL BOOK (1678)

Summary

The governmental books of Right-bank Ukraine from the second half of the 17th century written in Polish are an important document of the development and functioning of the Polish language on that territory. Some clerical documents, written after people who took part in each lawsuit, were fixing the living spoken language of that period. Comparing with the monuments of the other styles from the 16th–17th century, the judicial books were the least underwent editing according to the language usage. Despite a lot of similarities with the books from the ethnic Poland, the language of judicial books reflects the borderland specificity connected with the Ukrainian influences. The goal of the present article is to show this specificity by the example of Polish of the Ovruch provincial book (1678). The linguistic analyses permits to describe the differential graphical features, such as confusing letters and the lack of regulations in some graphemes use; to characterize the phonetic and morphological features, borrowed from the Ukrainian language system, and the archaic Polish features, supported by the Ukrainian influence; to sign out the lexical and semantic borrowings.

Rozprawy Komisji
ISSN 0076-0390

RENATA MARC

SŁOWOT

VARIA

The paper
from different r
and the dynam
Different aspec
idiolectal type.

Keywords

Słowa kluc

Językow
wielość form
Zagadni
wielokrotnie
– rozpatrują
z zasadniczy
w szerokim
nostki system
[Heinz, 197
rozumie war

1. Formy
przymiotnika

* Uniwers
Polskiej.